

9.

VIDOVI POLICENTRIZMA I PROBLEMATIČNOSTI U ROMANU *ZIMSKO LJETOVANJE* VLADANA DESNICE

Luca Vaglio

Sažetak: Književna kritika i književna historiografija ističu, s pravom, inovativnost, modernost i europsku vokaciju drugog romana Vladana Desnice, *Proljeća Ivana Galeba*, vrhunca autorove umjetnosti. Međutim, primjećuje se i da je Desničin prvijenac, *Zimsko ljetovanje*, bio među prvim romanima koji su istodobno označili i uspon ovog žanra u tadašnjim jugoslavenskim književnostima, i raskid s poetikom i dogmama socijalističkog realizma. Ako je u *Proljećima Ivana Galeba* taj raskid očitiji i radikalniji, ipak u *Zimskom ljetovanju* se već uočavaju osobine koje nesumnjivo ukazuju na novi senzibilitet i na nedogmatičnost pristupa temama i motivima, također onima tradicionalnijeg karaktera, kao što je odnos između grada i sela. Usredotočujući pozornost na neki od osnovnih elemenata naracije (likovi, pripovjedač/-i, perspektiva i fokalizacija), moguće je uočiti kako se u prvomu Desničinom romanu, na razini implicitne poetike, manifestiraju jasne težnje ka policentrizmu i problematičnosti, koje se, pogotovo u kontekstu tadašnjih književnih, socioloških i političkih prilika, mogu tumačiti kao izraz Desničinog neprihvatanja monolitnosti mišljenja i ideologiziranosti umjetnosti.

Ključne riječi: *Zimsko ljetovanje*, roman, implicitna poetika, socijalistički realizam, odnos grad/selo, likovi, pripovjedač, fokalizacija, policentrizam, problematičnost književnog djela

Iako književna kritika i književna historiografija ističu, s pravom, da je drugi roman Vladana Desnice, *Proljeća Ivana Galeba*, ne samo vrhunac autorovog stvaralaštva nego i jedno od najpotpunijih oličanja novih, ka Europi i modernosti usmjerenih težnji u tadašnjim jugoslavenskim književnostima, primjećuje se također da je pišćev prvijenac, *Zimsko ljetovanje*, bio među prvim romanima koji su istodobno označili i uspon ovog žanra u spomenutim književnostima, i raskid sa poetikom i dogmama socijalističkog realizma. Ako je u *Proljećima Ivana Galeba* taj raskid svakako očitiji i radikalniji, što je sasvim razumljivo u prilično promijenjenom društveno-povijesnom kontekstu, ipak u *Zimskom ljetovanju* se već uočavaju osobine koje nesumnjivo ukazuju na novi senzibilitet i na nedogmatičnost pristupa temama i motivima, također onima tradicionalnijeg karaktera, kao što je odnos (ili sukob) između grada i sela.

Vrijedi barem uzgredno podsjetiti da prvi, negativno intonirani prikazi Desničnog prvijenca, koje su napisali kritičari nadahnuti idejama socijalističkog realizma (Joža Horvat, Marin Franičević, Živko Jeličić, Srećko Diana), tvrde u suštini da je najveća mana *Zimskog ljetovanja* u tomu što zapostavlja i iskrivljuje stvarnost Drugog svjetskog rata i narodnooslobodilačke borbe. Međutim, oni jednostavno previđaju pravu nakanu Vladana Desnice i promašuju pravu bit dotičnog djela. Oni su u prvom piščevom romanu tražili ono čega u njemu nije bilo, ili točnije što je bilo nekako sporedno, što je postojalo više kao povod, a ne kao suština. Kao što sam autor izjavljuje u svom poznatom članku *O jednom gradu i o jednoj knjizi* (napisanom 1950., objavljenom 1954.), upravo odnos između gradskog i seoskog, koji kod njega poprima i univerzalniji smisao, predstavlja osnovnu tematiku njegovog prvijenca i njom se to djelo nadovezuje na hrvatsku i na srpsku pripovjednu tradiciju, koje pak obnavlja i prevazilazi.

Izabrana društveno-povijesna stvarnost predstavlja prvi faktor inovacije. U već spomenutom članku *Desnica* ističe vrlo specifičan gradski život i “skroz naskroz gradsku i građansku fizionomiju” koji se razvio u Zadru uslijed njegove osobite povijesti, tako da “po toj urbanosti, Zadar ne samo da je predstavljao nesumnjivo najgradskiji i najgrađanskiji ambijenat kod nas, nego je pripadao valjda među najgrađanskije ambijente evropskog Zapada”.¹ Ovoj tako učvršćenoj gradskoj stvarnosti suprotstavlja se stvarnost zadarskog zaleđa, u kojem se život organizira i odvija u okviru sela: “U neposrednoj blizini tog i takvog Zadra [...] počinjala je jedna sasvim drukčija stvarnost. Počinjala je sušta njegova suprotnost – selo, sa svojim strašnim životom koji se odvijao u nevjerojatnim, katkad upravo neljudskim uslovima i oblicima, u vjekovnoj zaostalosti i bijedi. A između tog grada i tih sela – jaz, nepremostiv jaz, ili kineski zid, neboriv i neprelazan. – Tako je trajalo stoljećima”.²

Desnica primjećuje da se skoro nitko nije ozbiljno trudio da prikazuje u književnosti tu osobitu stvarnost i on vjerojatno hoće popuniti tu prazninu: “U toj sam knjizi pokušao da barem letimice fiksiram fizionomiju tog grada i tih sela, vodeći kontrapunktistički oprečne niti njihovih životnih uslova, njihovih mentaliteta, njihovih odnošenja prema osnovnim pojavama i vidovima života”.³ Dakle, pisac ima i namjeru da pruži svjedočanstvo. Ipak, *Zimsko ljetovanje* ostaje prije svega književno djelo te je stoga relevantno što je *Desnica* odlučio portretirati tu određenu stvarnost u momentu koji dozvoljava umjetničko razrađivanje građe.

Kao što izjavljuje u pismu Aleksandru Tišmi datiranom 23. 3. 1952. godine, u kojem se zadržava na važnim aspektima svoje pripovjedne proze, *Desnica* svjesno upotrebljava ‘prijelomne’ trenutke koji stvaraju posebne uvjete što pokreću pripovijedanje: “ja biram takve momente kad kakav izvanredan događaj stavi u pokret ljude, razigra njihova osjećanja, uskomeša sredinu; događaj je samo povod, pretekst da se otkrije i prikaže jedan komad ili jedna strana života”.⁴ Iako se u tom specifičnom slučaju pisac poziva prvenstveno na pripovijetke, to što kaže vrijedi i za romane, i u takvoj mjeri da se izloženo načelo očito primjenjuje u prvom od njih (u kojem rat, bombardiranje Zadra i “zimsko ljetovanje” Zadrana predstavljaju izvanredni događaj), u *Proljećima Ivana Galeba* (implicitna motivacija

¹ Vladan DESNICA, “O jednom gradu i o jednoj knjizi”, *Hotimično iskustvo. Diskurzivna proza Vladana Desnice. Knjiga prva*, (prir. Dušan Marinković), Zagreb 2005., 134.-135., podvukao L.V.

² *Isto*, 135.

³ *Isto*, 136.

⁴ “Pismo Vladana Desnice Aleksandru Tišmi”, u: Vladan Desnica, *Hotimično iskustvo 1*, 86.

pripovijedanja vezana je za tešku, nepoznatu bolest koja Galeba dovodi na prag smrti) i, u znanstvenofantastičnoj varijanti, u *Pronalasku Athanatika* (pronalazak lijeka protiv smrti predstavlja izvanredni događaj).

Dakle, izabrana stvarnost je inovativna po svojim karakteristikama, ali osobeni povijesni trenutak u kojem Desnica smješta prikazivanje materije doprinosi pridavanju djelu još veće novine i još veće umjetničke vrijednosti. S tim u vezi mora se istaknuti još jedan važan element inovacije. U prethodnoj pripovjednoj tradiciji sučeljavanje grada i sela se pretežno prikazivalo kroz oči ili svakako kroz iskustvo jednog ili više likova iz seoske sredine koji odlaze u grad, da bi poboljšali svoje postojanje i tražili svoju društvenu afirmaciju, kao u možda najpoznatijem primjeru Ivica Kičmanovića. U *Zimskom ljetovanju* autor postupa drukčije: pomiče čitavu skupinu likova građana u selo, opravdavajući to pomicanje u motivacijskom sustavu upravo savezničkim bombardiranjima koji prisiljavaju Zadrane da se sklone na obližnje selo, koje, daleko od glavnih saobraćajnica, postaje idealnim mjestom kako bi pisac ostvario svoju namjeru. Na taj način direktan kontakt traje kroz dovoljno dugi period (od konca ljeta do početka sljedećeg proljeća), koji opravdava pravo sučeljavanje sa 'drukčijom', iako bliskom stvarnošću. S druge strane, geografska bliskost glavne ambijentacije dopušta da se ne zanemaruje u potpunosti Zadar kao tema i sporedna ambijentacija. Štoviše, pomicanje male zajednice piscu dozvoljava da prenosi na selo gradski mikrokozam s njegovim navikama, što čini suočavanje sa seoskom realnošću još konkretnijim.

Likovi su najvažniji nositelji raznih sadržina romana i nezaobilazna komponenta pripovjedne umjetnosti, koja je nezamisliva i neprihvatljiva bez njih, iako njihova definicija i njihova analiza predstavljaju neke od najtežih točaka naratoloških studija. U slučaju Desničinih romana pitanje likova zaslužuje postati direktnim objektom pozornosti ne samo zbog spomenutih općih razloga, nego zato što u tom pogledu razmatrani *korpus* predstavlja izričitu dinamičnost i odaje stalno umjetničko traganje autora.

U svom prvom pokusu romanesknog pisanja, *Životna staza Jandrije Kutlače*, Desnica je bazirao pripovjednu strukturu na osovini predstavljenoj od biografije protagonista. Međutim, elementarnost i plošnost tog rješenja, koje se vide pogotovo u realizaciji kompleksnijeg književnog oblika, naveo je autora da traži druge mogućnosti.⁵ U svom romanesknom prvijencu Desnica bazira dinamičnost naracije na mnoštvu pojedinaca, između kojih se izdvajaju dvije glavne grupe. S jedne strane, tu je skupina Zadranina koji su pobjegli iz svog grada i koji su karakterizirani, po imenima i jezičnoj uporabi, slavensko-romanskom simbiozom, sa stanovitim naglaskom na talijanskoj komponenti. Oni su i sami podijeljeni u male podgrupe, između kojih se ističe ona takozvanih *Ićanovaca*.

Drugu glavnu grupu likova predstavljaju *seljani*, između kojih se izdvaja Ićan Brnos sa svojom obitelji (ali nijedan od njezinih članova nema ulogu koja se može porediti s Ićanovom). Po vrijednosti i istaknutosti u naraciji, njima se mogu približiti Glišo Biovica, Mirko Biovica i Milenko Katić, koji imaju dobro određene funkcije, nazočni su u raznim scenama i spadaju u sasvim uski krug seljana koji su – barem u središnjem dijelu romana – cijenjani od Zadranina (kako ističe pripovjedač: "Eto ta tri čovjeka, Glišo, Mirko i Milenko, bila su za Zadrane, pored Ićana, jedine časne iznimke u općoj divljini i zaostalosti sela"⁶).

⁵ Usp. Luca VAGLIO, "Alle soglie del romanzo desniciano: *Životna staza Jandrije Kutlače*", *Ricerche slavistiche*, LII/2008., br. 6, 197.250.

⁶ Vladan DESNICA, *Zimsko ljetovanje*, u: *Isti, Zimsko ljetovanje. Pjesme. Ljestve Jakovljeve. Sabrana djela Vladana Desnice*, (prir. Stanko Korać), Zagreb 1974., 80.

Broj stanovnika sela Smiljevci naravno da je veći, ali drugi seljani su sporedni, okvirni likovi, i predstavljaju sporadične i u neku ruku neosobne glasove. Djelomični izuzeci su ti likovi na kojima se pozornost pripovjedača zadržava u epizodama koje stvaraju sporedne, donekle autonomne pripovjedne jezgre usredotočene upravo na njih, iako promjenljive vrijednosti, kao što su, na primjer, Drago i njegovi klapci, Ika i njezin suprug Nikica Šušak, Petrina, Sava Mrdalj, i, na koncu, Mile Plačidrug, pseudoheroj značajne umetnute priče (poglavlje XIII).

Još je specifičniji slučaj rijetkih stanovnika Smiljevaca koji ne pripadaju seoskom svijetu i koji su predstavnici tako slabe i životu na selu prilagođene središnje klase da ih sam pripovjedač definira “od građanske ili polugrađanske ruke”.⁷ To su Rudan (i njegova obitelj) i stara popadija Darinka.

Na koncu, iako sporadični i nazočni u posebnim epizodama (u kojima pak igraju glavnu ulogu), među likovima nalaze se i neki Talijani vezani za talijansku upravu u Smiljevcima, dok je nazočnost Nijemaca sasvim zanemariva i više najavljena nego prikazana.

Opća se da pisac ne karakterizira svoje likove primjenjujući biografsku tehniku, koja je bila stožer njegovog prvog romanesknog pokusa (*Životna staza Jandrije Kutlače*) i koja u *Zimskom ljetovanju* postoji samo u labavoj formi. U tom romanu najrasprostranjenija je indirektna tehnika karakterizacije, koja se realizira pomoću načina na koji likovi djeluju i misle. U prvom slučaju to se ostvaruje pomoću direktnog pripovjedačevog opisa ili kroz način na koji su pojedinci viđeni od drugih likova. Psihološka karakterizacija se pak realizira ili izražavanjem misli datog lika u upravnom govoru ili prenošenjem intimnih misli likova. U romanu u kojem je radnja u užem smislu reducirana, likovi čija se ličnost i misao najviše karakteriziraju, tako da je njihova individualnost izraženija, istaknuti su i podignuti, u čitateljevoj percepciji, iznad drugih. To pitanje tiče se jednog od ključnih aspekata romana. U *Zimskom ljetovanju* ne može se identificirati jedan jedini protagonist ili par protagonista u užem, tradicionalnom smislu, tj. – po shvaćanju formalista – likovi s jakom strukturirajućom funkcijom. U Desničinom romanu primjećuje se samo skupina glavnih likova, između kojih, kako su već primijetili neki kritičari,⁸ zacijelo se izdvajaju šjor Karlo – kojeg Nemeć definira kao “subjekt-reflektor zadarske grupe”⁹ – i Ićan, koji su najreprezentativniji predstavnici Zadrana i Smiljevčana, i istodobno se pojavljuju kao najkarakteriziraniji u individualnom pogledu zahvaljujući njihovim unutarnjim osobinama. Ipak, njima se mora pridružiti i Ernesto Doner, čija je važnost obično zanemarena. Međutim, to ne mijenja suštinu: u *Zimskom ljetovanju* ne postoji jedna dominirajuća ličnost koja bi okarakterizirala cijelo djelo.

Štoviše, ne može se zaboraviti da u ovom romanu jedan od aktera jeste čak jedan krak, Migud, koji je jedini sa pravom – takoreći – biografskom karakterizacijom (poglavlje IX), što označava i ironijsku notu pripovjedača, i tragičnu grotesknost prikazane stvarnosti, i spomenutu problematizaciju figure protagonista.

Dakle, u romanu funkcija integracijskog faktora cjelokupne predočene građe ne pripada jednom određenom liku ili više likova sa stožernom ulogom, nego jednoj grupi, koja se, uostalom, ne može ograničiti na tri spomenuta glavna lika, nego se treba shvatiti kao *zadarska družina*, ili točnije kao *Ićanovci*, kojima se treba uključiti i sam Ićan. Ova grupa

⁷ *Isto*, 74.

⁸ Usp., na primjer, Stanko KORAĆ, *Svijet, ljudi i realizam Vladana Desnice*, Beograd 1972., 138. i Krešimir NEMEĆ, *Vladan Desnica*, Zagreb 1988., 47.

⁹ Krešimir NEMEĆ, *Vladan Desnica*, 51.

ima strukturnu funkciju, jer predstavlja stalni ili barem glavni orijentir i dopušta uključivanje raznih pripovjednih segmenata, također onih koji se ne tiču pripovijedanja događaja direktno vezanih za njih, ali je okarakterizirana unutarnjom neorganičnošću.

U svjetlu znatnog oslabljenja protagonista i činjenice da autor – po ostvarenom romanesknom djelu – ne namjerava izvršiti radikalni eksperiment s osnovnim elementima pripovjedne proze i posebno s oblikom romana, ne čudi što je on pokušao dati veću ravnotežu pripovijedanju ne samo pridajući *Ićanovcima* (i uopće zadrskoj družini) strukturnu funkciju donekle sličnu onoj tradicionalnog protagonista, nego također realizirajući čvrstu pripovjednu instancu. Štoviše, u ovom djelu upotreba direktnog dijaloga između likova krajnje je reducirana i to daje još veću važnost pripovjedaču.

U prvom Desničinom romanu pripovjedač je tradicionalnog karaktera, ‘autorski’ (u drugom i trećem romanu pripovjedna tehnika znatno se mijenja). Pripovijedanje vodi sveznajući pripovjedač koji je iznad i izvan prikazanih događaja i koji odgovara, po Genettovoj terminologiji, tipu *ekstradijegetski-eterodijegetskog*.¹⁰ To je pripovjedač koji pripovijeda događaje uvijek u prošlom vremenu, čak i kada se tiču prve razine naracije, gotovo s kroničarskim stavom koji ga stavlja na viši nivo i čini ga – ukoliko je to moguće – fikcionalnom projekcijom autora. Ponekad je njegova nazočnost samo implicitna i pripovijedanje se razvija objektivno, predstavljajući sada kolektivne slike, sada detalje o određenom liku, sada prirodnu panoramu.

Na nekim se pak mjestima uvode pripovjedači koji su unutar pripovijedanja i čija je uloga priopćavati (ili svjedočiti i, stoga, motivirati u sklopu fikcije) događaje koji se nalaze izvan boravka Zadrana u Smiljevcima i u kojima ih nema. Ti pripovjedači drugog stupnja su prvenstveno šjor Karlo i Ićan te u manjoj mjeri Lizeta Doner. Sve primijećene osobnosti na planu likova i pripovjedača dobivaju puni smisao i mogu se shvatiti u potpunosti kada se razmatra još jedan relevantan, u ovom slučaju doista presudan faktor, a to je pripovjedna perspektiva ili fokalizacija.

Ako naraciju vodi prvenstveno sveznajući pripovjedač, koji predstavlja događaje i likove iz neodređene vremenske distance ili svakako *a posteriori*, dok je samo u nekim slučajevima i kratko riječ prepuštena nekim likovima, što se tiče točke gledišta po kojoj se pripovijedanje orijentira, ona se mijenja iz slučaja u slučaj. Ako često sveznajući pripovjedač prezentira prikazane fenomene iz vanjskog, “objektivnog” stajališta u smislu da ono ne pripada predočenoj stvarnosti i da se postavlja na višu razinu, ipak na raznim drugim mjestima on sužava točku gledišta i predstavlja događaje po perspektivi određenog lika. U tom pogledu zajednica građana ima stanovitu prednost u opredjeljenju pripovjedne perspektive: vrlo često pripovjedač izbliza prati njihova zbivanja ili fokalizira pripovijedanje prema stajalištu jednog od njih ili čak predstavlja perspektivu cijele malograđanske zajednice i od toga proizilazi stajalište o seoskoj stvarnosti koje je nekad kritično, nekad začuđeno. Na taj način dobiva se efekt dvostrukog očuđenja: s jedne strane, zaostalost i zatvorenost smiljevačke sredine predočena je kroz iskustvo Zadrana čije je nepoznavanje ili tek djelomično poznavanje seoske stvarnosti često naglašeno od strane pripovjedača. S druge strane, ističe se relativnost i uskost malograđanskih navika i konvencija na kojima se obično zasniva mirni život grupe *građana srednje ruke*. Ali to ima i općenitiju vrijednost, na primjer u pasusu poglavlja IV u kojem Lizeta govori o tome kako su ona i njezina mala Mafalda preživjele eksplozije bombe, koji pokazuje kako i ona postaje jedan

¹⁰ Usp. Gérard GENETTE, *Figure III. Discorso del racconto*, Torino 1976., 296. i dalje.

od fokalnih subjekata. Isto vrijedi u raznim pasusima romana i za šjora Karla. Najočitiiji primjer je opis prvog velikog bombardiranja, ostvaren po perspektivi Ernesta Donera koji se pomjera u devastiranom gradskom prostoru da bi pobjegao od užasa i spasio život. U tom posebnom slučaju pomjerajuća točka gledišta lika pridaje cijeloj sekvenci prizora kinematografski karakter, kao da sve snima kamera, što ne može čuditi u svjetlu živog interesa Vladana Desnice za sedmu umjetnost i njegove nesumnjive kompetencije u toj oblasti.

Jasan primjer sasvim drugog pripovjednog načina jest priča o Mili Plačidruhu, u kojoj sveznajući pripovjedač pripovijeda objektivno, bez unutarnje fokalizacije, čak uključujući svoje vlastite komentare generalizirajućeg karaktera.

Dakle, važna osobina pripovijedanja jest u tomu što se pripovjedačeva točka gledišta u nekim slučajevima "pomjera" identificirajući se s onom nekog lika. U drugim slučajevima on pak prenosi kolektivnu misao grupe likova, obično Zadrana (a ponekad i seljana), kao u pasusu poglavlja V u kojem prezentira predrasude o seljanima, o njihovoj ograničenosti i o načinu na koji se smiju. U takvim slučajevima i točka gledišta je kolektivna. Ipak, pripovjedač se ne identificira u potpunosti ni s jednim od likova, ni s onima koji se izdvajaju od drugih i predstavljaju se kao glavni: Ernesto, šjor Karlo, ali se njima mora pridružiti i Ićan. To je rezultat posebne primjene pripovjedne perspektive. Naime, primjećuje se – ponovno po Genettovoj terminologiji – da se u romanu izmjenjuju *vanjska fokalizacija* (koja je po definiciji strana likovima) i *promjenljiva unutarnja fokalizacija* pripovijedanja.¹¹ Promjenljivost perspektive je takva da spriječava da se jedan jedini lik doista uzdiže iznad drugih. Štoviše, ona je popraćena od ironije koja karakterizira pripovjedača, koji se na taj način distancira od ispričovijedanih događaja i od likova, čije misli relativizira, a koji se postavlja na višu gnoseološku i aksiološku razinu. Ironija sveznajućeg pripovjedača predstavljena je ne rijetko u posebnim uzgrednim pasusima, ponekad stavljenim među zgrade, u kojima se on distancira od likova čiju je perspektivu predočio ili na koje je usredotočio pozornost (dovoljno je podsjetiti na uzgredni komentar u poglavlju I koji relativizira važnost "mjera predostrožnosti" šjora Karla).

Ako pripovjedač prezentira događaje uredno, s mnoštvom pojedinosti, on pak ne izbjegava pridati osobiti emocionalni kolorit pripovijedanju, pogotovu upotrebom ironije, koja se pojavljuje sa raznim nijansama (dovoljno je podsjetiti na stranice posvećene zadarskim eruditima), i promjenljivosti fokalizacije. Vrijedi spomenuti posebni dio pripovijedanja u kojem se (u poglavlju XI, panoramskom, kolektivnom) pripovjedač odnosi na zadarske izbjeglice na način koji ga karakterizira kao sveznajućeg pripovjedača XIX. stoljeća (realističnog), a koji ga istodobno postavlja u odnos emotivne bliskosti s njima: "Na taj način i *našim* izbjeglicama dani zadobiše svoj redovni vid".¹²

Promjenljiva perspektiva, koja prezentira događaje čas po gledištu Zadrana pobjeglih u seosko zaleđe, čas po gledištu seljana, čas po gledištu Talijana povezanih s režimom, ali vrlo često po vanjskom, višem i ironijskom stajalištu sveznajućeg pripovjedača, na razini naracije odgovara Desničinom gnoseološkom pristupu predočene stvarnosti, pristupu okarakteriziranom zdravim skepticizmom, problematičnošću i mnogostranošću prikazivanja koji su osobine najviše pripovjedne proze XX. stoljeća. Te osobine nalaze se u još izraženijoj varijanti i u drugim piščevim romanima.

¹¹ *Isto*, 237.

¹² Vladan DESNICA, *Zimsko ljetovanje*, 92., podvukao L.V.

Na osnovu predstavljene, sažete analize osnovnih elemenata naracije moguće je uočiti kako se u *Zimskom ljetovanju*, na razini implicitne poetike, manifestiraju jasne težnje ka policentrizmu i problematičnosti, koje se, pogotovu u kontekstu tadašnjih književnih i, pogotovo, socioloških i političkih prilika, mogu tumačiti kao izraz Desničinog neprihvatanja monolitnosti mišljenja i ideologiziranosti umjetnosti, posebno književnog diskursa. Tako se piščev romaneskni prvijenac može smatrati dokazom činjenice da, unatoč tomu što je socijalistički realizam pridavao romanu vrlo važnu ulogu u širenju ‘nove umjetnosti’, i to zahvaljujući gipkosti tog književnog oblika,¹³ ipak u tadašnjim jugoslavenskim književnostima teoretski zadane dogme nisu nalazile širi i duži odjek u romanesknoj praksi (za razliku od pjesničke), osim u nekoliko izuzetaka, kao što su, na primjer, *Sinovi slobode* (1948.) Josipa Barkovića u hrvatskoj i *Jedan život* (1949.) Jovana Nikolića u srpskoj književnosti.

ASPETTI DI POLICENTRISMO E PROBLEMATICITÀ NEL ROMANZO *VILLEGGIATURA INVERNALE* DI VLADAN DESNICA

Riassunto: La critica e la storiografia letterarie evidenziano, a ragione, l’innovatività, la modernità e la vocazione europea del secondo romanzo di Vladan Desnica, *Le primavere di Ivan Galeb*, apice dell’arte dell’autore. Tuttavia, si rileva anche che il primo romanzo desniciano, *Villeggiatura invernale*, è stato tra i primi ad aver segnato nel contempo l’ascesa di questo genere nelle letterature allora jugoslave e la rottura con la poetica e i dogmi del realismo socialista. Se nelle *Primavere di Ivan Galeb* questa rottura è più evidente e radicale, in *Villeggiatura invernale* già si riscontrano dei tratti che indicano senza dubbio una nuova sensibilità e una adogmaticità dell’approccio a temi e motivi, compresi quelli di carattere più tradizionale, come il rapporto tra città e campagna. Concentrando l’attenzione su alcuni degli elementi fondamentali della narrazione (personaggi, narratore/-i, prospettiva o focalizzazione), è possibile vedere come nel primo romanzo di Desnica, sul piano della poetica implicita, si manifestino delle chiare tendenze verso il policentrismo e la problematilità, che, specie nel contesto letterario, sociologico e politico dell’epoca, si possono interpretare come espressione del rifiuto da parte di Desnica del pensiero monolitico e dell’ideologizzazione dell’arte.

Parole chiave: *Villeggiatura invernale*, romanzo, poetica implicita, realismo socialista, rapporto città/campagna, personaggi, narratore, focalizzazione, policentrismo, problematilità dell’opera letteraria

¹³ Kao što primjećuje Nemeč, “Veličina, prozna faktura, modeliranje društvenih odnosa, mogućnosti da se kroz radnju i djelovanje likova izraze ideološki sadržaji – sve je to davalo ovoj književnoj vrsti gotovo povlašten status u so-realističkoj hijerarhiji književnih žanrova. Stoga su deklarativni zahtjevi za partijnošću književnosti trebali upravo u romanu dobiti i konkretan, prepoznatljiv oblik”, Krešimir NEMEC, *Povijest hrvatskog romana od 1945. do 2000. godine*, Zagreb 2003., 8.

Literatura

Vladan DESNICA, *Hotimično iskustvo. Diskurzivna proza Vladana Desnice. Knjiga prva*, (prire. Dušan Marinković), Zagreb 2005.

Vladan DESNICA, *Zimsko ljetovanje*, u: *Isti, Zimsko ljetovanje. Pjesme. Ljestve Jakovljeve. Sabrana djela Vladana Desnice*, (prire. Stanko Korać), Zagreb 1974.

Gérard GENETTE, *Figure III. Discorso del racconto*, Torino 1976.

Stanko KORAĆ, *Svijet, ljudi i realizam Vladana Desnice*, Beograd 1972.

Krešimir NEMEC, *Vladan Desnica*, Zagreb 1988.

Krešimir NEMEC, *Povijest hrvatskog romana od 1945. do 2000. godine*, Zagreb 2003.

Luca VAGLIO, "Alle soglie del romanzo desniciano: Životna staza Jandrije Kutlač", *Ricerche slavistiche*, LII/2008., br. 6, 197.-250.